

איך לקיים שיעור ברעיון שליט

רעיון שליט הוא רעיון כל-כך דומיננטי עד כי קשה לחשוב על רעיונות אחרים. החשיבה על הנושא שבזיה בידי המסלול השליט, וגורמת לנו להתעלם מכל האפשרויות האחרות. לדוגמה, הרעיון השליט בשירות הדואר הוא ש"זה חייב להיות מהיר ככל האפשר". דבר זה מושג במחיר יקר. אילו הצלחנו "לברוח" מרעיון זה היינו מגלים אולי שאמינות השירות והאפשרות לחזות דברים מראש הם אולי חשובים יותר. שירות אמין המתבצע בשלושה ימים, לגבי מרבית המטרות, עדיף על שירות בלתי-אמין המתבצע תוך יום אחד.

כמעט בכל מצב יש רעיון שליט. בדרך-כלל הוא בולט מאוד, אך לעתים הוא רעיון נסתר. ישנם מצבים שבהם אנשים שונים עשויים להתייחס לרעיונות שונים כרעיונות השליטים. יש מצבים שבהם מספר רעיונות נתפסים כרעיונות שליטים במידה שווה (לדוגמה, בשירות הדואר, עשוי להיות רעיון שליט נוסף שיש לשרת את כל האנשים).

הדבר החשוב כאן הוא לא להתווכח על מהו הרעיון השליט, אלא לזהות רעיון מסוים השולט על המצב. ברגע שהרעיון זוהה, לא קשה לברוח ממנו.

יש קשר בין אתגור תפיסה לבין הרעיון השליט: הרעיון השליט הוא גם תפיסה שיש לאתגר. אבל, בעוד שתפיסה עשויה לשחק כל תפקיד שהוא במצב, הרעיון השליט **שולט** במצב. מרגע שבדדנו את הרעיון השליט, התהליך הזה לזה שבאתגור תפיסה. בידוד הרעיון השליט הוא נושא השיעור.

לעתים אתם חושבים הרבה על שטח מסוים, אך לעולם לא ניסיתם לאתגר את השטח עצמו. המאמץ שמושקע לשם גילוי הרעיון השליט במצב מסוים יכול לעתים לשנות את כל המצב ואת כל צורת החשיבה עליו.

מטרת השיעור היא לפתח את ההרגל לקבוע בבהירות את הרעיון השליט. חשיבתו של אדם מושפעת מאוד מרעיון שליט, מבלי שאפילו יהיה מודע לכך. מרגע שמבטאים בבהירות את הרעיון השליט, קל הרבה יותר "לברוח" משליטתו ולהעלות רעיון חדש.

פריטי השיעור

1. את הדוגמאות לרעיונות שליטים יכולים מורה או תלמיד לקרוא בקול רם בכיתה, רק כדי להמחיש את פירוש המונח "רעיון שליט". אם מתקיים דיון על כך שקיימים רעיונות שליטים נוספים במצב, זה המקום לציין שאנשים שונים עשויים לראות רעיונות שונים כרעיונות השליטים; השיפוט הוא סובייקטיבי. מה שחשוב הוא שהתלמידים בעצמם יזהו מהו הרעיון השליט במצב מסוים.

2. מתייחסים לציור בכרטיס העבודה, המתאר את הרעיון השליט כמסלול ראשי או כדרך המלך שלאורכה מתקדמת החשיבה. את הרחוב המְשני קשה לראות, מאחר שהכניסה אליו צרה; אבל אם בוחרים בו, הוא עשוי להפתח לכלל כביש רחב ומועיל. לכן, "בריחה" מהרעיון השליט בחשיבה יכולה להוליך לרעיונות מועילים אחרים.

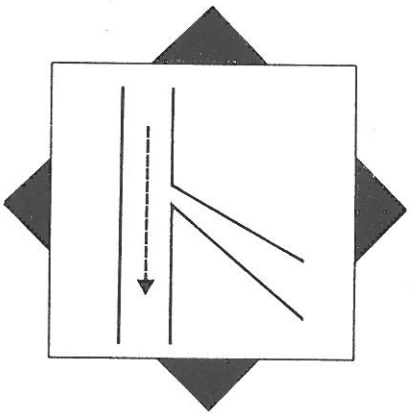
השתמשו במערכת המפלט:

א. מהו סאן הרעיון השליטי?
 ב. האם אוכל לברוח ממנו?
 ג.

4. מהו הרעיון השליטי בכל אחד מהשטחים הבאים:
- בעיית הפירגונות.
 - תכנון מחשבים.
 - תעשייה בכללותה.
 - בחירת מקצוע.
 - כתיבת מכתבין.
 - עיצוב בלדים.
5. רבים מהבניינים המודרניים מכוערים מאוד. אתם מתבקשים להעלות תעיונות חדשים שיגורמו להם להיראות טוב יותר. האם תוכלו לאתר את הרעיון השליטי בגישה התכנית ולברוח ממנו במטרה למצוא רעיון חדש?
6. לילד בן 14 יש בגינה. בתי-הספר מאוד משעמם אותו והוא מעדיף להיות בחוץ ולשחק עם חבריו. יחד עם זאת הוא יודע שהוא זקוק להעדרות על-מנת להשיג פתרון עבודה טובה, אבל זה עדיין אינו חפץ את בית-הספר למעניין יותר. מהו הרעיון השליטי כאן, והאם בריחה ממנו תעזור לו לפתור את בעיותו?

במרבית המצבים קיים רעיון שליטי. כדו למצוא רעיונות חדשים, ייתכן שעליכם לזלות את הרעיון השליטי או לברוח ממנו.

5. רעיון עיף

1. הרעיון השליטי בעיצוב של מיטה: היא צריכה להיות נוחה. הרעיון השליטי בהפעלת הרכבת: לספק שירות תחבורה. הרעיון השליטי בקבוצות כדורגל: לנצח במשחקים. הרעיון השליטי בבתי-הספר: להכין את התלמידים להצלחה במבחנים.
2. בריחה
3. איך ברחו מהרעיון השליטי שמוטיה חייבת להיות נוחה, היינו עשויים להגיע לרעיון שמטיה צריכה להיות נוחה, וזה עשוי לגרום לנו לחשוב על פתרונות שנית מיוחדת.
4. איך ברחו מהרעיון השליטי שקבוצות כדורגל צריכות לנצח במשחקים, היינו עשויים לזלות שהם מתחילים לתקדש תשומת-לב רבה יותר לאתחודים (משודדים נגרים לשחק, שזורים להם באמון, משתתפים בפעילויות קהילתיות וכדו).
5. איך ברחו מהרעיון השליטי שרכבת אמורות לספק תחבורה, היינו עשויים לזלות שאפשר להגיע אמצעי בדרך: דיסקוסקים, מונונים, טליוויזיה, סרטים וכו'.
6. איך רעיונות נספים ניתן היה לזלות איך ברחו מהרעיון שבתו-הספר נעזר להכין את התלמידים להצלחה בבחינות?
7. איך רעיונות נספים ניתן היה לזלות איך ברחו מהרעיון שהרפאה נעזר לרפא אנשים מתלילות?

3. פריט זה מראה כיצד בריחה מהרעיון השליט מאפשרת להגיע לרעיונות חדשים. בשתי הדוגמאות האחרונות, התלמידים מתבקשים להציע בעצמם את הרעיונות השונים. רצוי לבצע פריט זה כדיון פתוח במליאה.

הצעות:

- אילו היינו בורחים מהרעיון השליט שבת-הספר מיועדים להכין את התלמידים להצליח במבחנים, היינו עשויים לחשוב שמטרת בתי-הספר היא לספק לתלמידים אתגרי מעשה במהלך התפתחותם, ולאפשר להם ללמוד איש מרעהו ומן מהעולם.
- אילו ברחנו מהרעיון שהרפואה נועדה לרפא מחלות, היינו שוקלים את הרעיון שהרפואה נועדה לדאוג לאושרם של בני-אדם. הרופאים היו מבליים זמן רב יותר בלגרום למטופליהם להיות מאושרים ולא רק לרפא אותם.

4. הדגישו את הפעולה הכפולה:

- א. מהו הרעיון השליט?
- ב. האם אוכל לברוח ממנו?

הצעד החשוב הוא לזהות את הרעיון השליט. מרגע שזוהה, קל, בדרך-כלל, לברוח ממנו ולהציע רעיון חלופי.

5. פריט זה כולל עבודה בקבוצה ונמשך כארבע דקות, שבסופן הקבוצות מצביעות על רעיונות שלדעתן משמשים כרעיונות שליטים. ניתן לעשות זאת גם על בסיס של דיון במליאה, ולטפל בכל שטח בנפרד, בזה אחר זה.

הצעות:

- לבעיית הבריונות: אין כל דרך למנוע אותה.
- לתכנון מחשבים: עליהם להיות מהירים ומדויקים.
- לתעשייה בכללותה: להרוויח כסף.
- לבחירת מקצוע: זוהי בחירה בעלת חשיבות מכרעת.
- לכתיבת מותחן: לפתח מתח ומסתורין.
- לעיצוב בגדים: לעצב בגדים שאנשים ירצו ללבוש אותם.

6. מתאים ביותר לבצע במסגרת עבודת קבוצתית, במשך ארבע דקות. מבקשים מהקבוצות להגדיר את הרעיון השליט ואז להראות כיצד הן ברחו ממנו.

7. דיון פתוח במליאה. התלמידים מתבקשים להציג את רעיונותיהם ואת פתרונותיהם.

הצעות:

- הרעיון השליט: עליך לעשות תמיד את מה שמעניין אותך ביותר.
- בריחה: הוא עושה מספיק דברים מעניינים מחוץ לבית-הספר; בבית-הספר הוא מוכן לעשות דברים שבתחילה עשויים לא לעניין אותו. הוא אומר לעצמו שכל שהוא ישתפר, כך ייהפכו הם למעניינים יותר.

8. סיכום השיעור. ניתן לקרוא אותו בקול והוא יכול לשמש בסיס לדיון. הנקודה החשובה היא לומר מהו הרעיון השליט באופן מכונן – גם כאשר האדם בטוח שהוא יודע מהו.